

УДК 371.214.41

Денис Деменков
denisdemenkov1@mail.ru

Готовність педагогів до проведення гурткових занять із футболу в загальноосвітніх навчальних закладах

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (м. Суми)

Анотації:

Актуальність. Ефективність позакласної роботи з футболу залежить насамперед від рівня та якості готовності педагога до управління цим процесом. Визначення рівня готовності вчителів фізичної культури до проведення гурткових занять із футболу дасть змогу визначити напрями вдосконалення в підготовці педагогів. **Мета** – дослідити стан готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу у загальноосвітніх навчальних закладах. **Метод дослідження** – аналіз науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет, анкетування. **Результати.** У статті проаналізовано та виокремлено основні складники, компоненти та критерії готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу. За результатами аналізу науково-методичної літератури та анкетних даних учителів фізичної культури Сумської області визначено компоненти, критерії, їх показники та рівні готовності вчителів до проведення гурткових занять із футболу зі школярами. **Висновки.** Дослідження готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу констатували в 67 % респондентів конструктивний рівень готовності до проведення гурткових занять із футболу, у 22,1 % – продуктивний, 6,2 % учителів показали репродуктивний рівень готовності й лише в 4,7 % педагогів – адаптивний рівень готовності.

Денис Деменков. Готовность педагогов к проведению кружковых занятий по футболу в общеобразовательных учебных учреждениях. **Актуальность.** Эффективность позакласной работы по футболу прежде всего зависит от уровня готовности педагога к управлению данным процессом. Определение уровня готовности учителей физической культуры к проведению кружковых занятий по футболу разрешит определить направления усовершенствования в подготовке педагогов. **Цель** – исследовать состояние готовности педагогов к проведению кружковых занятий по футболу в общеобразовательных учебных учреждениях. **Методы исследования** – анализ научно-методической литературы и материалов сети Интернет, анкетирование. **Результаты.** В статье анализируются и выделяются основные составляющие, компоненты и критерии готовности педагогов к проведению кружковых занятий по футболу. По результатам анализа научно-методической литературы и анкетных данных учителей физической культуры Сумской области определены компоненты, критерии, их показатели и уровни готовности учителей к проведению кружковых занятий по футболу со школьниками. **Выводы.** Исследование готовности педагогов к проведению кружковых занятий по футболу констатировало у 67 % респондентов конструктивный уровень готовности к проведению кружковых занятий по футболу, у 22,1 % – продуктивный, 6,2 % учителей показали репродуктивный уровень готовности и только у 4,7 % педагогов – адаптивный уровень готовности.

Denis Demenkov. Teachers' Readiness for Giving Extra-Curriculum Football Classes at Secondary Schools. **Actuality.** Efficiency of the extra-curriculum football class first of all depends on the level of readiness of the teacher for the management of this process. Determination of the physical culture teachers' readiness level for giving the extra-curriculum football class will allow to define the directions of improvement in the training of teachers. **Objective:** to explore the state of educators' readiness to conduct football group sessions in general education institutions. **Methods or methodology:** the analysis of professional, scientific, methodological literature, the materials of the Internet, and questionnaire survey were conducted. **Results.** The article analyzed and highlighted the main components, and criteria of teachers' readiness for giving extra-curriculum football classes. On the results of the analysis of scientific, and methodical literature, biographical particulars of physical culture teachers of Sumy region the components, criteria of their indicators, and the levels of teachers' readiness to give extra-curriculum football classes to pupils were defined. **Conclusions.** The research of teacher's readiness for giving extra-curriculum football class stated: 67 % of respondents had the constructive level of readiness for giving the extra-curriculum football class, 22,1 % – productive, 6,2 % of teachers showed the reproductive level of readiness, and only 4,7 % of teachers demonstrated the adaptive level of readiness.

Ключові слова:

готовність, педагоги, гурткові заняття із футболу, загальноосвітні навчальні заклади.

готовность, педагоги, кружковые занятия по футболу, общеобразовательные учебные учреждения.

readiness, teachers, extra-curriculum football class, general education institutions.

Вступ. В останні роки значення гурткової роботи як засобу додаткової рухової активності, фізкультурної освіти та збереження здоров'я школярів не викликає сумнівів. Підвищення її ролі в загальноосвітніх навчальних закладах, суспільне значення гурткової роботи, загальна її інтенсифікація на базі науково-технічних досягнень викликали посилення вимог до професійної підготовки спеціалістів цієї галузі, у тому числі керівників гуртків із футболу [2].

Вивчення проблем професійної підготовки студентів фізкультурних спеціальностей свідчить переважно про недостатній професійний рівень випускників для роботи вчителями, викладачами, тренерами з фізичної культури конкретного виду спорту [3].

Ефективність позакласної роботи насамперед залежить від рівня та якості готовності педагога до управління цим процесом [4].

Проблема готовності до професійної діяльності хвилювала не одне покоління науковців. Так, у дослідженнях Л. Виготського (1931), Н. Кузьміної (1990); А. Леонтьєва (1977) виявлено механізми становлення особистості. У працях видатних фахівців педагогіки Л. Мітіна (2004); В. Сластенін (1995) та інших виокремлено структуру педагогічної діяльності та способи її становлення. Теоретичні основи й специфіку процесу формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності відображено в працях В. Беспалько, 1995; О. Бондаревської, 1997; Ю. Брановського, 1998 та ін. Однак практично поза увагою науковців залишається проблема готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Визначення рівня готовності вчителів фізичної культури до проведення факультативів і гуртків із футболу потребує виконання таких **завдань** [5]:

1) розробки компонентів, критеріїв і показників готовності вчителів до проведення факультативної та гурткової роботи з футболу;

2) виявлення рівнів готовності вчителів фізичної культури до проведення факультативної й гурткової роботи з футболу.

Отже, науково-методичне обґрунтування компонентів, критеріїв та показників готовності педагогів до проведення гурткової роботи з футболу є актуальним питанням, яке дасть змогу визначити рівень готовності вчителів, напями вдосконалення в підготовці педагогів до проведення гурткових занять із футболу в школі.

Проблему готовності в педагогіці вивчали в різних аспектах та дискурсах, виявлення особливостей готовності в різних видах діяльності розкрито в роботах Б. Ананьєва (2001), Ю. Васильєва (2007), Ф. Генова (1971), В. Дорохіна (2007), К. Дурай-Новакова (1983), Л. Кандиловича (1976), Л. Карамушки (2014), О. Ковальова (2015), Л. Кондрашової (1987), В. Копоруліної (2001), О. Лазурського (1997), С. Максименка (2005), О. Мороза (2002), В. Сластеніна (2001), М. Сметанського (1999), Р. Хмелюка (1999), Д. Узнадзе (2001), Г. Гончар, Г. Безверхньої (2015) та ін.

Мета дослідження – вивчити стан готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Метеріал і методи дослідження. Роботу виконано, залучаючи вчителів фізичної культури шкіл Сумської області (47 осіб). Для виконання поставленого завдання дослідження ми застосували комплекс взаємодоповнювальних методів, серед яких – теоретичний аналіз й узагальнення науково-методичних джерел із зазначеної проблеми; аналіз офіційних сайтів мережі Інтернет; анкетування.

Результати дослідження. Дискусія. Дослідження рівня готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу відбувалося за три етапи.

На першому етапі на основі аналізу й узагальнення науково-методичної літератури, офіційних сайтів мережі Інтернет виділено основні складники, компоненти та критерії готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу.

На другому етапі на основі даних першого етапу дослідження для провідних фахівців галузі фізичної культури й спорту сформовано анкети, у яких респондентам потрібно обрати найбільш суттєві, на їхню думку, складники, компоненти та критерії готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу. Результати обробки анкетних даних дали змогу сформулювати структуру й окреслити критерії готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу. У дослідженні брали участь 47 учителів фізичної культури Сумської області.

На третьому етапі дослідження визначено рівень готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає нам підставу стверджувати, що поняття професійної готовності вживається в декількох значеннях й інколи ототожнюється з професійною підготовкою [1].

Проаналізувавши трактування різних учених щодо визначення поняття професійної готовності вчителя фізичної культури до проведення гурткових занять, ми виокремили такі основні складники, як психологічна готовність, практична, науково-теоретична, комунікативна, психофізіологічна, фізична, креативна готовності.

Із запропонованих компонентів професійної готовності 94 % респондентів відзначили психологічну, науково-теоретичну, практичну, комунікативну, психофізіологічну, фізичну готовності.

Потрібно зазначити, що запропоновані провідними фахівцями складники професійної готовності вчителя до проведення гурткових занять із футболу збігаються з поданим переліком складників професійної готовності вчителя В. А. Сластеніним, 1994.

Результати аналізу науково-методичної літератури щодо проблеми готовності педагогів до професійної діяльності у вітчизняній та зарубіжній літературі дали підставу схарактеризувати *готовність педагогів до проведення гурткових занять із футболу* як складне динамічне особистісне утворення, що включає багатопланову систему якостей і властивостей, а саме передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до гурткових занять із футболу, володіння загальними професійно значущими методичними та психолого-педагогічними знаннями, наявність певних особистісних якостей і здібностей учителя, необхідних для успішної реалізації гурткових занять із футболу й педагогічної рефлексії.

Визначивши зміст цього поняття та складники структури готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу, одночасно підходимо до виокремлення структурних компонентів готовності.

Аналіз науково-методичної літератури дав нам підставу сформулювати перелік структурних компонентів готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу: мотиваційний, ціннісний, когнітивний, діяльнісний, практичний, технологічний, результативний, продуктивний та особистісний.

Із запропонованих структурних компонентів готовності 97 % учителів виокремили мотиваційний, ціннісний, когнітивний, діяльнісний, практичний, результативний і продуктивний. Крім того, на їхню думку, більш доцільне об'єднання деяких компонентів, а саме:

- *Мотиваційно-ціннісний* компонент готовності до проведення гурткових занять із футболу виражає усвідомлене ставлення, інтерес до діяльності гуртка з футболу, що є основою її вибіркової спрямованості на цінності педагогічної діяльності. Зміст готовності включає набуття вчителями емоційного досвіду, потрібного для її успішного виконання.

- *Діяльнісно-практичний* компонент передбачає сформованість у педагогів специфічних навичок і професійно-педагогічних умінь, необхідних та достатніх для успішної діяльності гуртка з футболу.

- *Результативно-продуктивний* компонент визначає рівень дієвості й активності педагога в навчально-виховному процесі [7].

Останнім компонентом готовності, виділеним фахівцями, є *когнітивний*. Він об'єднує сукупність знань, якими повинен володіти педагог для успішної реалізації гурткових занять із футболу, і передбачає знання психологічних та індивідуальних особливостей учнів, законів, закономірностей, принципів навчально-виховного процесу, методів і форм організації гуртків із футболу, передового досвіду та ін.

Теоретичний аналіз наукової й методичної літератури дав нам змогу визначити критерії готовності керівника гуртка з футболу до проведення занять, до них ми віднесли мотиваційний, змістовий, рефлексивний, комунікативний, прогностичний, операційно-діяльнісний, конструктивний, аналітичний, творчий та оцінно-результативний. Серед запропонованих критеріїв готовності 89 % експертів відзначили чотири: *мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний і оцінно-результативний*.

Мотиваційний критерій готовності вміщує чинники, що спонукають педагога якісно проводити гурткові заняття з футболу та концентруються навколо потреби до сучасних наукових підходів організації, методики проведення гуртків із футболу й розкриваються через такі показники: сформованість бажання постійно вдосконалювати свою діяльність як керівника гуртка з футболу, брати участь у семінарах, конференціях, практикумах тощо.

Показники *змістового критерію*, що включають знання, необхідні педагогу для ефективного проведення гурткової роботи з футболу, складаються з теоретичних знань, які є основою для практичних дій.

Показники *операційно-діяльнісного критерію* дають змогу оцінити ступінь оволодіння керівниками гуртків із футболу способами діяльності, уміннями застосовувати теоретичні знання.

Оцінно-результативний критерій готовності до проведення гурткових занять із футболу можна схарактеризувати як здатність керівника гуртка проявляти індивідуально-психологічні характерис-

тики у своїй професійно-педагогічній діяльності через такі рефлексивні процеси, як рівень прояву індивідуально-психологічних характеристик; самооцінювання та самоінтерпретація власної педагогічної діяльності.

Отже, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний та оцінно-результативний критерії в сукупності репрезентують структуру готовності педагога до проведення гурткових занять із футболу, яка є особистісним утворенням, що опосередковує залежність між ефективністю діяльності керівника гуртка і його спрямованістю на вдосконалення свого професійного рівня.

Мета дослідження – виявлення рівнів готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу.

На основі узагальнення теоретичного матеріалу експертам запропоновано два варіанти поділу рівнів готовності вчителів до проведення занять:

- 1 варіант – адаптивний, репродуктивний, продуктивний, конструктивний (Сластьонін В. А.);
- 2 варіант – творчий, варіативний, реконструктивний, репродуктивний, стихійно-репродуктивний (Савенкова Л. О.).

97 % експертів віддали перевагу першому варіанту поділу рівнів готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу.

Результати анкетних даних провідних експертів дали нам змогу сформувати структуру й окреслити критерії готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу (рис. 1).

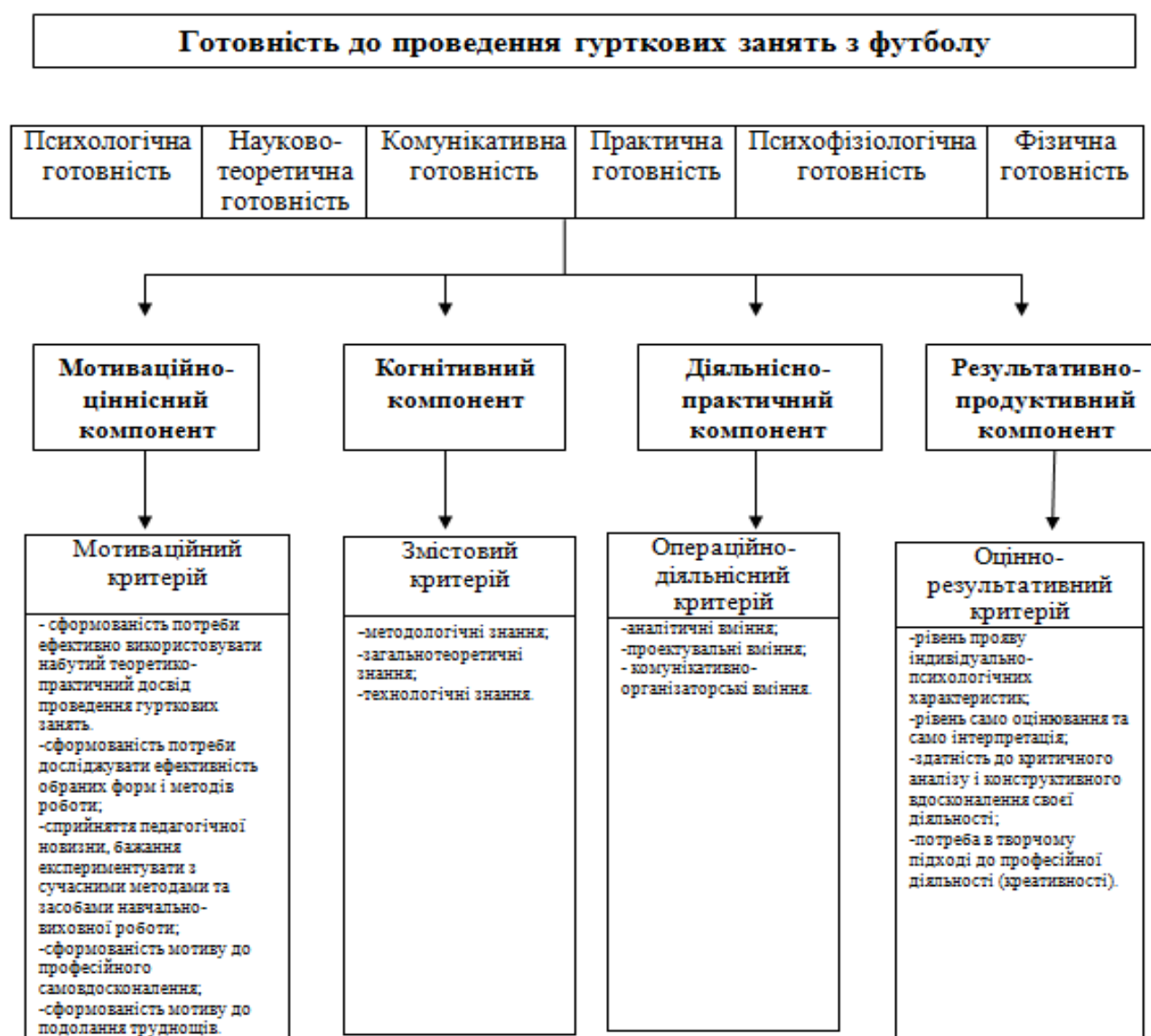

Рис. 1. Структура готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу

Отже, визначені нами компоненти, критерії, їх показники та рівні сформованості готовності педагога до проведення гурткових занять із футболу дають нам змогу об'єктивно оцінити рівень професійно-педагогічної підготовки вчителя до проведення гурткових занять із футболу зі своїми учнями.

Для дослідження рівня готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу проведено анкетування, у якому брало участь 87 учителів, які ведуть гурткову роботу з футболу в загальноосвітніх навчальних закладах. Педагогам пропонували провести самооцінку рівня цілей і мотивів, знань, умінь та навичок, особистісних якостей, індивідуально-психологічних характеристик, якими має володіти керівник гуртка з футболу.

Провідною категорією дослідження визначено «готовність педагогів до проведення гурткових занять із футболу», у 67 % респондентів виявлено конструктивний рівень готовності, який свідчить про позитивну мотивацію педагога, вона має пізнавальний і професійний характер, яскраву професійно-педагогічну спрямованість, тверду впевненість у необхідності професійно значущих педагогічних, профільних знань та їх практичному застосуванні.

Педагогі з конструктивним рівнем готовності відзначаються високим рівнем міжкультурної комунікації, творчої самостійності, активності, ініціативи, високу рефлексивну позицію, схильні до виконання творчої (дослідницької) роботи [6; 7].

22,1 % респондентів показали продуктивний рівень готовності.

Такі педагоги характеризуються стійкою мотивацією в оволодінні та використанні новацій. Вивчення програмного матеріалу переважно має систематичний характер й особистісний смисл. У них трапляються незначні труднощі в професійному вдосконаленні. Вони володіють більшою частиною програмного матеріалу, мають активне ставлення до засвоєння професійно значущих знань і достатньо високу сформованість навичок самостійної роботи [6; 7].

До репродуктивного рівня готовності віднесено 6,2 % учителів.

У цього рівня мотивація має переважно утилітарний і частково пізнавальний характер; незначний інтерес до професійного вдосконалення; небажання практичного застосування професійно значимих знань; недостатнє володіння програмним матеріалом; недостатній рівень сформованості вмінь самостійної діяльності; переважний тип роботи – відтворювальний та реконструктивно-варіативний; уміння планування, самоорганізації й самоконтролю, низький рівень проєктувальних та комунікативних умінь; пасивне ставлення до застосування новацій у навчальному процесі [6; 7].

Лише 4,7 % педагогів, які систематично проводять гурткові заняття з футболу, показали адаптивний рівень готовності. Він характеризується негативною мотивацією, що проявляється у відсутності інтересу до проведення якісних занять; неусвідомленістю необхідністю застосування професійно значущих знань на практиці; відсутністю систематичності в оволодінні знаннями дисциплін психолого-педагогічного циклу; діяльність у такого рівня має яскраво виражений пристосовницький та утилітарний характер при повній відсутності активності й самостійності; основний тип роботи – репродукція за колись побаченим зразком; у край недостатня сформованість умінь планування та самоорганізації діяльності, проєктувальних і комунікативних умінь; рефлексивна позиція проявляється за відсутності самоконтролю; негативне ставлення до новацій у професійно-педагогічній діяльності [6; 7].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження уможливило визначення основних компонентів готовності педагогів до проведення гурткових занять із футболу зі школярами (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний, результативно-продуктивний), критеріїв (мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний та оцінно-результативний) і рівнів для диференціації сформованості компонентів готовності – адаптивного, репродуктивного, продуктивного, конструктивного. Усе це дає нам підставу об'єктивно оцінити рівень професійно-педагогічної підготовки вчителя до проведення гурткових занять із футболу зі своїми учнями.

Дослідження готовності педагогів до проведення гурткових занять з футболу дає змогу констатувати конструктивний (високий) рівень готовності. У 67 % респондентів виявлено конструктивний рівень готовності до проведення гурткових занять із футболу, у 22,1 % – продуктивний, 6,2 % учителів показали репродуктивний рівень готовності й лише у 4,7 % педагогів – адаптивний рівень готовності.

Усе це свідчить про наявність у значної кількості анкетованих педагогів мотиваційно-ціннісного ставлення до проведення гурткових занять із футболу, володіння професійно значущими, методичними та психолого-педагогічними знаннями, сформованість професійно орієнтованих і спеціальних проєктно-комунікативних умінь, наявність певних особистісних якостей і здібностей керівника гуртка з футболу, потрібних для успішного проведення занять та педагогічної рефлексії.

Актуальні подальші дослідження щодо вдосконалення організаційно-методичного забезпечення гурткових занять із футболу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Джерела та література

1. Антоненко О. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до роботи в сучасній загальноосвітній школі / О. В. Антоненко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 10. – С. 79–81.
2. Васильчук А. Г. Технологія навчання футболу школярів у системі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Васильчук Аурел Григорович. – Львів, 2007. – 212 с.
3. Гончар Г. Проблеми вдосконалення підготовки фахівців у галузі фізичної культури й спорту / Г. Гончар, Г. Безверхня // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – № 4 (32). – С. 9–15.
4. Комар О. Проблеми готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з молодшими школярами / О. Комар // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – УДПУ ім. Павла Тичини, 2015. – С. 31–36.
5. Мухаметзянова Н. В. Особенности профессионально важных качеств будущих учителей физической культуры / Н. В. Мухаметзянова // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 5. – С. 30–32.
6. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
7. Слостенин В. А. Педагогіка / В. А. Слостенин. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.

References

1. Antonenko, O.V. (2006). Formuvannya gotovnosti maybutnih uchiteliv fizichnogo vihovannya do roboti v suchasniy zagalnoosvitniy shkoli [Formation of future physical education teachers to work in a modern comprehensive school]. *Pedagogika, psihologiya ta med.-biol. probl. fiz. viovannya i sportu*, no.10, 79–81.
2. Vasilchuk, A. G. (2007). Tekhnolohiia navchannia futbolu shkoliariv u systemi fizychnoho vykhovannia zahalnoosvitnikh shkil : dys. kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu : 24.00.02. [Technology football training students in the system of physical education in secondary schools]. L., 2007. – 212 s.
3. Honchar, H. & Bezverkhnia, H. (2015). Problemy vdoskonalennia pidhotovky fakhivtsiv u haluzi fizychnoi kultury y sportu [The training problems in the field of physical culture and sports]. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zbirnyk naukovykh prats.* – Lutsk: Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, no. 4 (32). – S. 9–15.
4. Komar, O. (2015). Problemy hotovnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do pozaklasnoi roboty z molodshymy shkoliaramy [The problems of future teachers of physical education for extracurricular activities with younger students]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, UDPU im. Pavla Tychnyny, 31–36.
5. Mukhametzyanova, N. V. (2007). Osobennosti professionalno vazhnykh kachestv budushchikh uchitelei fizicheskoi kultury [Features of professionally important qualities of the future physical culture teachers]. *Teoriia i praktika fizicheskoi kultury*, no. 5, 30–32.
6. Ziazun, I. A., Kramushchenko, L. V., ..., Kryvonos I. F. (1997). Pedahohichna maisternist [Pedagogical mastery]. K. : Vyshcha shk., 349.
7. Slastenyn, V. A. (2000). Pedahohika [Pedagogy]. M.: Shkola-Press, 2000. – 512 s.

Інформація про авторів:

Деменков Денис; <http://orcid.org/0000-0001-5683-0052>; denisdemenkov1@mail.ru; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка; вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна.

Information about the Authors:

Demenkov Denis; <http://orcid.org/0000-0001-5683-0052>; denisdemenkov1@mail.ru; Sumy state pedagogical University name is A. S. Makarenko; 87, Romenskaya street, Sumy, 40002, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2016 р.